

Motywy figuralne vs dłonie. Serra da Capivara vs Cueva de las Manos.

Brazylijsko-argentyńskie rozważania nad kwestią wyboru

Lokalizacja

- Stanowiska położone w dwóch różnych częściach Ameryki Południowej (płn.-wsch. Brazylia, pód. Argentyna)
- Odległość pomiędzy nimi wynosi w ponad 6000 km
- dwa różne typy środowiska naturalnego pod względem fauny i flory oraz warunków klimatycznych
- podobny styl życia prehistorycznej ludności (model łowiecko-zbieracki)
- lokalizacja stanowisk w miejscach mniej lub bardziej trudno dostępnych, odosobnionych, w pobliżu cieków wodnych

Uwarunkowania środowiskowe

SERRA DA CAPIVARA, BRAZYLIA

- park znajduje się w północno-wschodniej części stanu Piauí
- strefa pół-sucha, roślinność typowa dla sawanny kolczastej (caatinga), występującej w północno-wschodniej Brazylii
- takie warunki klimatyczne i środowiskowe panują od 11 tys. lat temu
- przed ustanowieniem parku narodowego stanowiska były bardzo trudno dostępne; zapewne dostępność stanowiła jedno z kryteriów wyboru tych miejsc przez prehistorycznych artystów
- roślinność charakterystyczna dla strefy przejściowej pomiędzy tą typową dla regionu centralnego i atlantyckiego
- fauna i flora są dość ubogie, jednak obszar posiada unikatowe przykłady roślin i zwierząt, które nie występują nigdzie indziej poza tym specyficznym regionem, niektóre sportretowane w sztuce naskalnej
- Obszar parku stanowi także ważny dział wodny, w którego skład wchodzi kilka niezwykle ważnych dla osadnictwa dolin rzecznych

Uwarunkowania środowiskowe

CUEVA DE LAS MANOS, ARGENTYNA

- park znajduje się w dolinie rzeki Pinturas, w prowincji Santa Cruz, w argentyńskiej Patagonii
- klimat panujący w dolinie umiarkowany, charakteryzujący się łagodnymi zimami i większą wilgotnością
- warunki klimatyczne sprzyjały rozwojowi dość bogatej fauny i flory
- takie warunki klimatyczne i środowiskowe panują od 11 tys. lat temu
- sprzyjające warunki środowiskowe przyciągały w ten rejon prehistorycznych łowców i zbieraczy

Datowanie

SERRA DA CAPIVARA, BRAZYLIA

- ponad 900 stanowisk archeologicznych, ze zdecydowaną przewagą tych ze sztuką naskalną (ponad 650)
- pierwsze badania terenowe przeprowadziła brazylijsko-francuska misja archeologiczna w latach 70-tych XX w.
- pierwsze ustalenia pojawiły się w 1986 po publikacji autorstwa brazylijskiej archeolog Niède Guidon. Wywołały one szok i liczne kontrowersje. Przyczyną było datowanie, sięgające nawet 40 tys lat.
- fragmenty skał ze śladami farby w warstwie kulturowej na stanowisku Toca do Boqueirao da Pedra Furada. Ich wiek początkowo oszacowano na 36 tys. lat. Jednak odkryte koprolity datowane są na około 8 tys. lat temu
- bezpieczne datowanie, wpasowujące się w teorię „Clovis First” oscyluje w granicach 10-11 tys. lat temu. Jednak pojawiają się daty sięgające od 20 do 30 tys. lat temu.
- Wielu badaczy skłania się ku możliwości umiejscowienia malowideł z Serra da Capivara w granicach 20 tys. lat

Datowanie

CUEVA DE LAS MANOS, ARGENTYNA

- pierwsze badania archeologiczne przeprowadzono w latach 70-tych XX w.
- przeprowadzono badania sondażowe u wejścia do jaskini, w wyniku których odsłonięto powierzchnie z malowidłami, pozostałości mineralnych pigmentów o takim samym składzie chemicznym, jak te użyte do produkcji farb oraz artefakty ze śladami barwników; to dało podstawy do datowania
- natrafiono na kościane artefakty, przypominające rurki, za pomocą których z dużym prawdopodobieństwem rozpylano farbę
- sztuka naskalna kontynuowana na przestrzeni kilku tysięcy lat.
- stworzono sekwencję stylistyczną obejmującą okres co najmniej 8 tys. lat
- początki sięgają 9300 lat temu
- końcowa cezura przypada na około 1300 lat temu

Tematyka

SERRA DA CAPIVARA, BRAZYLIA

- tematyka zdominowana przez przedstawienia ludzi i zwierząt, najczęściej zaangażowanych w kompleksowe sceny polowań, rytuałów, aktywności seksualne, taniec
- niekiedy, co również jest niezwykle charakterystyczne, postacie ludzi, zwierząt ukazane są w „procesjach” w liniach, rzędach; czasem owe grupy obejmują do 30 postaci
- zwierzęta: jelenie, pancerniki, jaszczurki, kapibary, jaguary, tapiry, nandu, jaguary; najwięcej przedstawień jeleni
- malowidła wykonane z użyciem ochry, która występuje na terenie parku w znacznych ilościach; sporadyczne użycie koloru żółtego (limonit) oraz odcieni szarości

Tematyka

CUEVA DE LAS MANOS, ARGENTYNA

- tematyka zdominowana przez motywy dłoni, a czasem nawet ramion
- charakterystyczne są koncentracje nakładających się na siebie odcisków dłoni
- systematyczna analiza przedstawień pozwoliła wyróżnić motywy dłoni, należące do dzieci, nastolatków oraz dorosłych mężczyzn i kobiet
- obecne są również przedstawienia zwierząt i postaci ludzkich; nie są jednak tak liczne jak dłonie
- wśród zwierząt zdecydowanie dominuje guanaco
- we wczesnych fazach tej tradycji obecne są sceny polowań na guanaco przez pojedynczego łowcę lub niekiedy przez grupy łowców
- późniejsze przedstawienia figuralne są mniej dynamiczne; zamiast scen polowań pojawiają się pojedyncze motywy guanaco

Podsumowanie

Dalsza analiza powinna skoncentrować się na poniższych kwestiach. Być może pozwoli one choć częściowo naświetlić problematykę wyboru motywów, które zdominowały analizowane stanowiska.

Środowisko i tryb życia

- specyfika fauny i flory
- dostępność zwierzyny łownej
- łowiecko-zbieracki tryb życia ludności

Lokalizacja

- typ krajobrazu (doliny, wąwozy, otwarte przestrzenie)
- kwestia dostępności (miejsca odosobnione, trudnodostępne, czy ogólnodostępne dla prehistorycznej lokalnej ludności)
- kwestia obecności cieków wodnych

Sposób użytkowania/ specyfika miejsca

- umiejscowienie w krajobrazie kulturowym
- symbolizm powiązany z konkretną lokalizacją
- dane etnograficzne
- czy są to jedynie miejsca o znaczeniu symbolicznym, czy też pozostałości archeologiczne mogą wskazywać na regularne użytkowanie schronisk z malowidłami

Ustalenia wstępne

SERRA DA CAPIVARA, BRAZYLIA

- stanowiska zdecydowanie zlokalizowane w miejscach trudnodostępnych, odizolowanych
- malowidła tworzone na przestrzeni tysięcy lat, co może świadczyć o doniosłej roli tej lokalizacji w krajobrazie kulturowym prehistorycznej ludności
- kontynuacja tematyki, koncentrującej się na motywach postaci ludzkich i zwierzęcych może świadczyć o głęboko zakorzenionej symbolice związanej z tymi specyficznymi przedstawieniami
- dominacja koloru czerwonego, który uzyskiwano poprzez użycie ochry, naturalnie występującej w tym rejonie w bardzo dużych ilościach
- ochra i jej czerwona barwa kojarzona niekiedy w różnych rejonach świata z krwią; być może miało to miejsce i tutaj, stąd tak wiele przedstawień „polowań” na zwierzęta.
- bogata tematyka przedstawień poprzez „polowania”, taniec, rytuały po aktywności seksualne
- może to świadczyć o szamanistycznym kontekście miejsca, związanym z poszukiwaniem wizji przez lokalnych szamanów i członków lokalnych społeczności, kontaktu z siłami nadprzyrodzonymi w postaci zwierząt, wśród których najważniejszy wydaje się być jeleń, pojawiający się najczęściej

Ustalenia wstępne

CUEVA DE LAS MANOS, ARGENTYNA

- użytkowanie stanowisk na przestrzeni tysięcy lat; bardzo intensywne nakładanie się malowideł; ślady modyfikacji przedstawień, paneli, przemalowywanie powierzchni, ślady rewitalizacji świadczące o doniosłości malowideł i dbałości o ich zachowanie; zdecydowana dominacja motywów dłoni
 - może to świadczyć o doniosłej roli stanowiska w krajobrazie kulturowym na przestrzeni tysięcy lat oraz o jego „pielgrzymkowym” charakterze
- być może ten argentyński zespół schronisk skalnych i jaskiń był postrzegany przez prehistoryczną ludność, jako miejsce obdarzone szczególną mocą
- pozostawianie na ścianach odcisków dłoni mogło być wynikiem specyficznych, odbywających się tam rytuałów, związanych z wierzeniami i symboliką prehistorycznej ludności
- dotykanie i pozostawianie trwałego śladu obecności jednostki („pielgrzymka”), zyskujące rangę symbolu
- dotykanie i pozostawianie odcisku dłoni jako akt wiary
- dotykanie i pozostawianie odcisku dłoni jako sposób pozyskania mocy, obecnej w tym miejscu
- dotykanie i pozostawianie odcisku dłoni jako sposób komunikacji z mocami nadprzyrodzonymi, światem nadprzyrodzonym, przodkami
- dotykanie i pozostawianie odcisku dłoni jako sposób „podpisu” jednostki, uczestniczącej w rytuałach przejścia związanych z narodzinami, dorastaniem i innymi istotnymi momentami życia

Bardzo dziękuję za uwagę i pozdrawiam z nieco
chłodniejszego niż zwykle São Paulo

Julita Rękawek
www.archeopasja.pl

